

**ПОЛТАВСЬКИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ І ПРАВА
ВІДКРИТОГО МІЖНАРОДНОГО УНІВЕРСИТЕТУ РОЗВИТКУ
ЛЮДИНИ «УКРАЇНА»**

Кафедра філології та соціально-гуманітарних дисциплін

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ

_____ Н.О. Рябокінь

«23» січня 2023 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

**СПЕЦИФІКА ВІДТВОРЕННЯ АНГЛІЙСЬКИХ ЗАПЕРЕЧНИХ
КОНСТРУКЦІЙ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ (НА МАТЕРІАЛІ
ПОВІСТІ ДЖОНА ФАУЛЗА «ВЕЖА З ЧОРНОГО ДЕРЕВА»)**

Виконала:

здобувачка вищої освіти
спеціальності 035 «Філологія (переклад)»

Недяк Альона Володимирівна

Керівник:

Рябокінь Наталія Олександрівна,
к.ф.н., доцент, доцент кафедри філології
та соціально-гуманітарних дисциплін

ПОЛТАВСЬКИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ І ПРАВА
УНІВЕРСИТЕТУ «УКРАЇНА»

Освітній рівень: *магістр*

Галузь знань: 03 Гуманітарні дисципліни

Спеціальність: 035 Філологія

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри
філології та соціально-гуманітарних
дисциплін
_____ Наталія РЯБОКІНЬ
(підпис)
“23” січня 2023 року

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ
ЗДОБУВАЧЦІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Недяк Альоні Володимирівні

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи «СПЕЦИФІКА ВІДТВОРЕННЯ АНГЛІЙСЬКИХ ЗАПЕРЕЧНИХ КОНСТРУКЦІЙ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ НА МАТЕРІАЛІ ПОВІСТІ ДЖОНА ФАУЛЗА «ВЕЖА З ЧОРНОГО ДЕРЕВА».

керівник роботи Рябокінь Н.О., кандидат філологічних наук, доцент кафедри

затверджені наказом по інституту від “_____” _____ 202_ року № _____

2. Строк подання здобувачем освіти роботи _____

3. Вихідні дані до роботи _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів випускної кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Виконавці
1.	Забезпечення здобувачів освіти методичними рекомендаціями по виконанню роботи	На початку навчання	Кафедра філології та соціально-гуманітарних дисциплін
2.	Вивчення напрямків дослідження	За графіком	Здобувач освіти
3.	Складання плану роботи та підготовки індивідуального завдання роботи	За графіком	Наук. керів. Здобувач освіти
4.	Аналіз літератури за проблемою. Робота над теоретичною та практичною частиною дослідження	За графіком	Здобувач освіти
5.	Підготовка наукових тез з теми, що досліджувалась	За графіком	Наук. керів. Здобувач освіти
6.	Подання на кафедру закінченої роботи, включаючи електронну версію (з метою перевірки її на плагіат)	До передзахисту	Наук. керів. Здобувач освіти
7.	Підготовка письмового відгуку на роботу	До передзахисту	Наук. керів.
8.	Проведення попереднього захисту робіт	За графіком	Комісія
9.	Прийняття рішення про допуск роботи до захисту	За графіком	Кафедра філології та соціально-гуманітарних дисциплін
10.	Зовнішнє рецензування	До передзахисту	Наук. керівнк
11.	Направлення робіт з рецензією до екзаменаційної комісії (ЕК) для захисту	За графіком	Кафедра філології та соціально-гуманітарних дисциплін
12.	Захист роботи	За графіком	Комісія

Здобувач освіти

_____ (підпис)

_____ (ім'я ПРІЗВИЩЕ)

Керівник кваліфікаційної роботи

_____ (підпис)

_____ (ім'я ПРІЗВИЩЕ)

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ I. ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКИХ ЗАПЕРЕЧНИХ КОНСТРУКЦІЙ	9
1.1. Зміст поняття “заперечення”	9
1.2. Історія заперечних конструкцій	10
1.3. Різновиди заперечних конструкцій та їх місце в реченні	12
1.4. Засоби вираження англійських заперечень та їх переклад	16
1.4.1. Засоби вираження англійських заперечень на лексичному рівні та їх переклад українською мовою	16
1.4.2. Засоби вираження заперечень на морфемному рівні та їх переклад українською мовою	19
1.4.3. Засоби вираження заперечень на синтаксичному рівні та їх переклад українською мовою	23
1.4.4. Засоби вираження заперечень на стилістичному рівні та їх переклад українською мовою	27
РОЗДІЛ II. СПЕЦИФІКА ВІДТВОРЕННЯ АНГЛІЙСЬКИХ ЗАПЕРЕЧНИХ КОНСТРУКЦІЙ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ НА МАТЕРІАЛІ ПОВІСТІ ДЖОНА ФАУЛЗА «ВЕЖА З ЧОРНОГО ДЕРЕВА»	32
2.1. Літературна творчість Джона Фаулза та перекладачі його твору “Вежа з чорного дерева”.	32
2.2. Адекватність та еквівалентність перекладу	34
2.3. Особливості перекладу англійських заперечних конструкцій українською мовою: лексичний рівень	40
2.4. Особливості перекладу англійських заперечних конструкцій українською мовою: граматичний рівень	44
2.5. Особливості перекладу англійських заперечних конструкцій українською мовою: синтаксичний рівень	48
2.6. Особливості перекладу англійських заперечних конструкцій українською мовою: стилістичний рівень	51
Висновки	53
Список використаних джерел	56

Вступ

Заперечення – це важлива категорія мови. Універсальність заперечення обумовлена прагненням людини до диференціації явищ дійсності й відбиттям цього процесу в мові. У лінгвістиці найчастіше заперечення розглядається як елемент значення речення, який вказує, що зв'язок, який встановлюється між компонентами речення, на думку мовця, реально не існує або, що відповідне стверджувальне речення відкидається мовцем як помилкове.

Категорія заперечення в мові характеризується розгорнутою, складною системою засобів вираження й неоднорідністю семантики, що продовжує привертати увагу дослідників, не дивлячись на багатолітню традицію в її вивченні: Ф.Ш. Алігусейнова, Е. Падучева, А.І. Бахарєв, В.М. Бондаренко, Я.В. Боргер, І.Н. Бродський, А.Д. Гетьманова, Е.С. Кліма, Р. Занутіні та ін. Однак у науковій літературі немає єдності думок відносно категорії заперечення. Воно визначається як логіко-граматична (В. Бондаренко), граматична (Е. Шендельс), синтаксична (Б. Мамедов), понятійна (О. Есперсен) категорія.

Лінгвістичне поняття заперечення крім його відношення до слова і виразу включає також і його віднесеність до морфеми. Лінгвісти звертаються до поняття заперечення в морфемній структурі слова, розглядаючи проблему антонімічних стосунків в мові. Заперечні афікси як один із способів вираження опозиційних ознак властиві не лише українській та англійській мовам, але і іншим мовам із розвиненою системою афіксації. В галузі перекладознавства питанням перекладу заперечних конструкцій займалися М. Аполова, В. Комісаров, Л. Латишев та ін. Однією з основних проблем перекладу є проблема досягнення адекватності та еквівалентності.

Актуальність дослідження обумовлена універсальним характером категорії заперечення, складністю проблематики в межах даної категорії, недостатньою вивченістю прояву заперечення на рівні мови. У той же час усно-розмовна область функціонування категорії заперечення в структурі слова не отримала повного

освітлення. У сферу дослідження вказаної категорії не входить пласт лексики, що вживається в діалектній мові.

Об'єктом дослідження є мовні засоби вираження заперечення в сучасній англійській мові. **Предмет** дослідження – особливості перекладу англійських заперечень на лексичному, граматичному, синтаксичному та стилістичному рівнях.

Мета дослідження – визначити особливості перекладу англійських заперечень на українську мову.

Мета роботи реалізується шляхом вирішення наступних **завдань**:

- 1) визначити сутність поняття «заперечення»;
- 2) класифікувати різновиди англійських заперечень на всіх мовних рівнях (лексичному, граматичному, синтаксичному, стилістичному) та виявити засоби їх відтворення в українських перекладах;
- 3) встановити відмінності в структурі заперечення в англійській та українській мовах;
- 4) провести порівняльно-зіставний аналіз відтворення англійських заперечних конструкцій на матеріалі двох українських перекладів англійського твору.

Матеріал дослідження – твір Джона Фаулза “Вежа з чорного дерева” та два його переклади, виконаних перекладачами Віктором Ружицьким і Дмитром Стельмахом.

Методи дослідження охоплюють: тезаурусний – для аналізу значення лексичних одиниць; метод кількісної обробки фактичного матеріалу – для об'єктивного визначення кількісних показників заперечних конструкцій в оригіналі та українських перекладах; порівняльно-зіставний – для аналізу відтворення англійських заперечних конструкцій українською мовою; порівняльно-історичний – для відстеження еволюції заперечних конструкцій від староанглійської мови до сучасної.

Теоретичне значення дослідження полягає у тому, що розглянутий перелік питань представляє інтерес у вирішенні ряду методологічних та практичних аспектів вивчення функціонально-семантичних категорій досліджуваної проблеми.

Практичне значення дослідження полягає в можливості застосування отриманих результатів в теорії та практиці перекладу (“Грамати́ка”, “Синтаксис”, “Стилістика”). Матеріали, які містяться в роботі можуть бути використані при науковому описі граматичної будови англійської мови, при складанні підручників та навчально-методичних посібників, направлених на вдосконалення викладання англійської мови в навчальних закладах.

Апробація роботи. Результати дослідження були апробовані на науково-практичних конференціях науковців, студентів і молодих учених різного рівня та доповідь на 6 Міжнародній конференції «Інноваційний потенціал та правове забезпечення соціально економічного розвитку України: виклик глобального світу»: матеріали Міжн. наук.-практ. конф., м. Полтава, 19-20 травня 2022 р. К.: Університет «Україна, 2022, та всеукраїнській – «Сучасні питання філології: теоретична та прикладна лінгвістика»: матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції, 9 грудня 2022 року / Полтавський інститут економіки і права Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна». Полтава: ШЕП, 2022.

Структура і обсяг роботи. Кваліфікаційна робота загальним обсягом 60 сторінок складається зі вступу, двох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел.

У Вступі обґрунтовано вибір теми, її актуальність, визначено об’єкт і предмет дослідження, окреслено мету й конкретні завдання, описано його матеріал, методологічні основи й методи дослідження, сформульовано основні положення роботи, що виносяться на захист, висвітлено її наукову новизну, теоретичне і практичне значення.

Перший розділ “Особливості перекладу англійських заперечних конструкцій українською мовою” присвячений виявленню та аналізу заперечних конструкцій на різних рівнях мови (лексичному, граматичному, синтаксичному та стилістичному) та способам відтворення цих конструкцій українською мовою при перекладі з англійської мови.

У другому розділі “Специфіка відтворення англійських заперечних конструкцій українською мовою” проводиться порівняльно-зіставний аналіз відтворення англійських заперечних конструкцій на всіх мовних рівнях українською мовою.

У загальних висновках підсумовуються результати проведеного дослідження, окреслюються перспективи подальших розвідок із обраної проблематики.

РОЗДІЛ І. ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКИХ ЗАПЕРЕЧНИХ КОНСТРУКЦІЙ

1.1. Визначення поняття “заперечення”

Універсальність заперечення обумовлена прагненням людини до диференціації явищ дійсності та відбиттям цього процесу в мові.

Проблема заперечення є однією із основних категорій філософії та логіки. Термін “заперечення” у філософію увів Гегель [18], але він вкладав у нього ідеалістичний зміст. Він вважав, що в основі заперечення лежить розвиток ідеї, думки. Заперечення як реальний аналог логічного, уявного заперечення (антитезису) при цьому розглядалося як обов’язковий момент, який багаторазово повторюється у будь-якому процесі, де має місце зміна фаз, періодів, етапів зміни того або іншого об’єкта.

Універсальна категорія мови зі складною й багатоаспектною семантикою та багатообразним арсеналом засобів вираження, заперечення одержує окреме тлумачення у світлі кожного нового напрямку мовознавства.

Заперечення – елемент значення речення, який вказує, що зв’язок, який встановлюється між компонентами речення, на думку мовця, реально не існує [35, с. 2145-146] або що відповідне стверджувальне речення відкидається мовцем як помилкове. Найчастіше негативне висловлювання спостерігається в такій ситуації, коли відповідне стверджувальне було зроблено раніше або входить у загальну презумцію мовців. Заперечення – одна із властивих всім мовам світу вихідних, семантично нерозкладених значеннєвих категорій, які не піддаються визначенню через більш прості семантичні елементи.

Синтаксичний аспект проблематики заперечення завжди був основним у дослідницькій практиці, і це іноді навіть приводить до тверджень, що заперечення – категорія, властива тільки реченню. Так, наприклад, існує думка, що мінімальною мовною одиницею, у межах якої функціонує заперечення, є предикативна конструкція. Така позиція відбиває більш вузьке розуміння даного мовного явища й

не узгоджується з фактами наявності заперечних мовних форм непередикативного характеру.

Із формального погляду заперечення може виражатися заперечними словами (укр. “ні”); заперечним префіксом (нім. “*unbekannt*”); заперечними формами окремих частин мови: дієслова (англ. “*I don't want*” – аналітична заперечна форма, араб, літер, “*lam yaktub*”), займенника (укр. “*нихто*”, ірак. діал. “*lahhad*”) та ін. Заперечення може бути формально невираженим компонентом значення слова (укр. “відмовитися” = “не погодитися”) або тим, що мається на увазі – формально невираженим компонентом значення речення (укр. “не плети дурниць”) [35, с.146].

Отже, заперечення є не лише проблемою лінгвістів. Термін “заперечення” широко застосовується і в інших науках, таких як логіка чи філософія, що говорить про багатоаспектність цього поняття.

1.2. Історія заперечних конструкцій

Заперечення – одна з найцікавіших категорій у граматиці. Цій проблемі присвячено багато наукових праць. Перші згадки знаходимо у працях Е. Кліми, В. Бондаренко, Е. Падучевої, Л. Хорн, Р. Занутіні та інших. Через категорію заперечення у лінгвістиці вивчають негативну реакцію, яка і є історичною основою сучасного заперечення.

Загальна історія заперечних конструкцій в багатьох мовах характеризується своєрідними коливаннями. Коли від заперечення залишається тільки проклітичний склад або навіть один звук, воно стає занадто слабким, і з'являється необхідність підсилити його додаванням якого-небудь додаткового слова. Це слово в свою чергу може бути зрозуміле як елемент, яке виражає заперечення, і може піддатися такому ж процесу, як і первинне слово. Таким чином, відбувається постійне чергування послаблення й посилення; це явище в сполученні з подальшою тенденцією ставити заперечення на початку речення, де воно цілком може бути опущене, веде до своєрідних наслідків, які можна спостерігати на прикладі англійської мови.

Спочатку *ne*, що (разом з його варіантом *me*), було первісним вигуком

відрази; воно робилося, головним чином, м'язами обличчя – а саме скороченням м'язів носа. Згодом *ne* зникає, а разом з ним втрачається і значення відрази.

В англійській мові стадії були такі:

1) стародавноанглійський період (до 1100) – *ne* був основним елементом заперечення: *Ic ne secge*;

2) середньоанглійський період (1100-1500) – *ne* підсилювалося за допомогою *nought* або редукованої форми *not*: *I ne seye not*;

3) XIV-XVст. – *not* витіснило *ne* і стало основним запереченням у реченні: *I say not*;

4) у сучасній англійській мові заперечення підсилюється допоміжним дієсловом *do*: *I do not say*;

5) в останні роки *do not* скорочується в форму *don't*. Заперечення зливається з дієсловом, а літера *o* замінюється апострофом: *I don't say*.

У деяких вживаних сполученнях, особливо в сполученні *I don't know*, ми спостерігаємо самий початок нового послаблення, оскільки при вимові [ai d(n) nou] від колишнього заперечення фактично нічого не залишається.

Посилення заперечення відбувалося або за допомогою слова, що означає "дріб'язок" (*not a bit, not a jot, not a scrap* та ін.), або за допомогою прислівника, що означає "коли-небудь" (ін.-англ. *na* з *ne* + *a* = гот. *ni aiws*, нім. *nie*; англ. *never* також іноді втрачає своє часове значення й збігається за значенням із *not*). Нарешті, для посилення може додаватися слово, що означає "нічого": лат. *non*, англ. *not* (слабка форма від *nought*) або нім. *nicht*; у порівн. -англ. *I ne seye not* у наявності подвійне заперечення.

В інших мовах перехід слова зі стверджувальним значенням у заперечення зустрічається нечасто, наприклад: ісп. *nada* "нічого" з панцира. (res) *nata, nadie* "ніхто" і ін.-ісл. слова на *-gi*; в англійській знаходимо *but* з *ne... but*, порівн. діал. *nobbut*, цікаве *more* у значенні "no more" у південно-західній частині Англії, наприклад: *Not much of a scholar. More am I*.

Отже, потреба у запереченні з'явилась дуже давно, ще у стародавні часи. Заперечення зазнало значних змін, про що свідчать етапи його розвитку. Кожна

мова мала свої особливості у вираженні заперечення, але все почалося з *ne* що означало вигук відрази. В сучасній англійській мові це значення втрачається.

1.3. Різновиди заперечних конструкцій та їх місце в реченні

За характером вираженого в реченні ставлення до дійсності їх поділяють на стверджувальні й заперечні. Заперечення й твердження – явища взаємозалежні. За змістом усяке заперечення є твердження протилежного .

Так, заперечення наявності якої-небудь особи, предмета, дії, ознаки є твердження її відсутності: стверджуючи, що (*він ходить – he goes*), (*він у школі – he is at school*), ми заперечуємо те, що (*він не ходить – he **doesn't** go*), (*він не в школі – he is **not** at school*); і навпаки, заперечуючи той факт, що (*він ходить – he goes*), (*він у школі – he is at school*), ми стверджуємо, що (*він не ходить – he **doesn't** go*), (*він не в школі – he is **not** at school*). Ствердження й заперечення в мові функціонують у тісному зв'язку й слугують для вираження таких протилежних понять, як (*дія – недія*), (*наявність – відсутність*), (*існування – неіснування*) та ін.

Тож, будь-яке явище, ознака, характеристика в мові можуть бути представлені як ті, що стверджуються і як ті, що заперечуються.

Заперечення бувають різних видів і можуть проявлятися на будь-якому мовному рівні (лексичному, граматичному, синтаксичному, стилістичному) залежно від виду.

На лексичному рівні заперечення виражається словами, які мають “успадковане” значення, історично марковані. Тобто слова, які не мають заперечного афікса, але мають заперечне значення.

*There were other small treasures David had **failed** to identify [43, c.23]. – Девід не зміг також визначити, кому належать іще кілька невеличких шедеврів.*

У перекладі лексичне заперечення *fail* відповідає граматичному запереченню *не зміг*. Дуже часто перекладачі вимушені перекладати лексичні заперечення граматичними, що говорить про складність передачі заперечних конструкцій українською мовою саме на лексичному рівні.

Звичайне заперечення на граматичному рівні виражається за допомогою спеціальних слів – заперечних часток або займенників (граматичні заперечення):

*Then **don't** wake him, for God's sake [43, с.59]. – Не будить його, бога ради.*

Грамматичні заперечення не викликають труднощів, бо при перекладі заперечна частка *not* в оригіналі відповідає заперечній частці *не* при перекладі. Обидві частки відносяться до граматичного рівня.

На синтаксичному рівні заперечення виражається за допомогою інтонації, риторичних запитань, повторів чи емфаз. Головна функція – це підсилення емоційності.

За допомогою риторичних запитань можна передати заперечення, навіть якщо в самому складі речення відсутні будь-які формально-граматичні ознаки заперечення. Тобто заперечне значення в реченнях такого типу імплікується: *You are too young to understand it. = Не розуміє.*

Крім поділу заперечних конструкцій на різні види, існує ще й класифікація мов, залежно від того, як в них комбінуються граматичні засоби вираження заперечення. Наприклад, Ф. Алігусейнова [1, с.74] вважає, що існують мови одного та мови одного або двох заперечень.

1. Мови одного заперечення. У них при наявності заперечного слова заперечна частка при дієслові не вживається, що є характерним для англійської мови: *Nobody has come – Ніхто не прийшов; I have not come - Я не прийшов.*

2. Мови одного або двох заперечень. У них при наявності заперечного слова обов'язкова й заперечна частка. Але при відсутності такого слова вживається тільки одна заперечна частка. Це властиве українська мова: *Ніхто не прийшов. Я не прийшов.*

В англійській мові заперечення в реченні може бути виражене :

а) підметом, який під час перекладу також має функцію підмета:

***Nothing** will induce me to part with Bunarry [43, с.21]. – Ніщо не примусить мене залишити Банбері.*

б) присудком:

***I haven't** asked you to dine with me anywhere to-night [43, с.20]. - Я не*

запрошував тебе повечеряти зі мною будь де сьогодні ввечері.

У цьому прикладі в англійському реченні заперечення виражене за допомогою заперечної частки *not*, і при перекладі українською мовою заперечення передається також заперечною часткою *не*.

в) додатком:

*I know **nothing**, Lady Blacknell [43, с.30]. – Я не знаю нічого, леді Блекнел.*

Додаток *nothing* перекладач українською мовою передав також додатком *нічого*.

г) обставинами часу:

*I **never** saw a woman so altered; she looks quite twenty years younger [43, с.23]. – Я ніколи не бачив жінку, яка так сильно змінилася: вона має вигляд на 20 років молодшої.*

*My own one, I have **never** loved anyone in the world but you [43, с.28]. - Моя люба, я ніколи нікого так не кохав як тебе.*

В останньому прикладі заперечному займеннику *never* в українському реченні відповідають заперечні займенники *ніколи* и *нікого*, а також дієслово в заперечній формі, тоді як в англійському реченні дієслово вжите в стверджувальній формі. Це пояснюється тим, що в англійській мові заперечення граматично виражається один раз.

д) реченням у цілому (за допомогою заперечного сполучника), яке при перекладі українською мовою передається за допомогою заперечної частки *не*:

*There were **no** cucumbers in the market this morning, sir [43, с .27]. – На базарі не було огірків сьогодні вранці, сер.*

На відміну від української, заперечення в англійській мові може бути виражено лише одним з вищевказаних способів.

Варто пам'ятати, що це відноситься тільки до вираження заперечення в односкладовому реченні. Якщо маємо не одне, а два або більше речень, навіть якщо вони входять до складу одного речення, то заперечення може бути виражене в кожному з них:

*She **did not feel** angry, she **did not feel** inclined to laugh, she **did not know** what*

she felt [43, с.75]. – Вона не відчувала злості, вона не відчувала радості, вона не знала, що вона відчувала насправді.

Крім того, в одному реченні можлива комбінація заперечення в основному складі речення й заперечення в дієслівному словосполученні.

В інфінітивних, герундіальних і дієприкметникових конструкціях заперечення може бути виражене:

а) провідним компонентом – непридикативної форми:

His father, not liking the idea of his going on the stage, had insisted on this [43, с.28]. – Його батько, якому не подобалася ідея, що він піде на сцену, наполіг на цьому.

б) будь-яким підлеглим компонентом:

Sometimes he would sit silent and absracted, taking no notice of anyone [43, с.27]. – Інколи він сидів тихо і відсторонено, не звертаючи ні на кого уваги.

В інфінітивних, герундіальних та дієприкметникових конструкціях, як і в цілому реченні, в англійській мові може бути тільки одне заперечення, на відміну від української.

Отже, заперечення можуть виражатися на будь-якому мовному рівні (лексичному, граматичному та синтаксичному) залежно від виду. На кожному з цих рівнів є свої особливі засоби вираження заперечень, які під час перекладу з оригіналу передаються українською мовою як лексичними, граматичними, так і синтаксичними засобами. Ці рівні в оригіналі та перекладі не обов'язково будуть співпадати, що можна пояснити тим, що в англійській мові можливе лише одне заперечення на відміну від української.

1.4. Засоби вираження англійських заперечень та їх переклад

1.4.1. Засоби вираження англійських заперечень на лексичному рівні та їх переклад українською мовою

Заперечення в мові може передаватися за допомогою різних засобів – заперечних слів, заперечних префіксів, також заперечних форм дієслова, а може й не мати окремого вираження, будучи компонентом значення слова.

Тобто, окреме слово без заперечного префікса можна розглядатися як слово з заперечним значенням; пор. *lack* (= *have not*), *fail* (= *not succeed*); однак можна сказати також, що *succeed* – це заперечна відповідність до *fail*. Такі слова мають імпліцитне заперечення.

Імпліцитність – явище, що характеризується невираженістю елементів значення формальними засобами. Вона існує на всіх рівнях мови. За рахунок імпліцитності мовним одиницям надається додаткова глибина й багат шаровість.

Імпліцитне заперечення є змістовою мовною категорією. Виявлення імпліцитного заперечення можливо при аналізі семантики однієї або іншої мовної одиниці. Особливість імпліцитного заперечення, як і будь-якої іншої імпліцитної категорії складається в асиметрії, тобто невідповідності плану змісту й плану вираження, а також у невиразності значення формально-граматичними показниками.

Семі заперечення, приховану в значенні слова, можна вичленити за допомогою методу компонентного аналізу. За Ю.В. Калашник, значення «компонентний аналіз» увів Уард Гуднаф [25]. Використовуючи систему формального семантичного аналізу, дослідник може відкрити власні когнітивні процеси інформанта. У. Гуднаф також підкреслював, що аналізуючи компоненти значень в іноземних поняттях, дослідник може прийти до більш валідного розуміння культури в цілому в термінах когнітивних структур індивідуального носія культури. Тобто, компонентний аналіз – це аналіз, побудований на виокремленні компонентів, із яких складається об'єкт аналізу. У лінгвістиці, це процедура виокремлення сем у значенні слів, яка проводиться шляхом будування

бінарних опозицій.

Слова, у яких значення негачії закладене в самому корені слова є й в англійській, і в українській мовах, наприклад: *to lack, to deny; збрехати, вбити* [43, с.26].

Через те, що приховане заперечення може не виражатися формальними засобами, у перекладача можуть виникнути труднощі з вичленовуванням слів, які мають негативне значення. Таких слів не багато, наприклад: *hardly – ледве не, barely – трішки не, scarcely – почти не, few - небагато, little - невеликий, fail – не зробити, lack – не вистачати, deny - заперечувати, forbid - забороняти, hate - ненавидіти, absent – не бути* та ін. [43].

There were other small treasures David had failed to identify = There were other small treasures David could not identify [43, с.44].

Девід не зміг також визначити, кому належать іще кілька невеличких шедеврів.

Найчастіше слова з імпліцитним заперечним значенням перекладають за допомогою антонімічного перекладу, що є прикладом перекладацьких трансформацій.

Л. Бархударов визначає його як широко розповсюджену комплексну лексико-граматичну заміну, зміст якої полягає в трансформації стверджувальної конструкції в заперечну, або навпаки заперечної в стверджувальну, яка супроводжується заміною одного зі слів перекладного речення оригіналу на його антонім у перекладі [3, с.41].

На думку В. Комісарова сутність прийому антонімічного перекладу полягає у використанні в перекладі слова або словосполучення, яке має значення, протилежне значенню відповідного англійського слова або словосполучення в оригіналі.

Наприклад, українські слова “*кохати*”, “*подобатися*” будуть прямими відповідностями англійським дієсловам “*to love*”, “*to like*” і антонічними відповідностями дієсловам “*to hate*”, “*to dislike*”.

Необхідність застосування антонімічного перекладу пов'язана з тим, що в

сучасній англійській мові для утворення антонімів широко використовуються заперечні префікси. Однак, внаслідок того, що в англійській мові заперечні префікси відрізняються за формою від заперечної частки *not*, слова з такими префіксами настільки ж вільно сполучаються з заперечною часткою, як і всі інші слова. Часто саме це й робить неможливим безпосередній переклад слова з заперечним префіксом українською мовою. Найпоширеніший в українській мові префікс "не" збігається за формою із заперечною часткою.

Тому слова з таким префіксом рідко сполучаються з заперечною часткою через немілозвучність такого сполучення. У більшості випадків використання в англійському тексті сполучення заперечної частки *not* зі словом, що має заперечний префікс, перекладачеві доводиться прибїгати до антонімічного перекладу.

*I have the honour and happiness of presenting Miss Emelia Sedley to her parents, as a young lady **not unworthy** to occupy a fitting position in their polished and refined circle*[43, с.44].

Я маю честь і щастя представити міс Емелію Седлі її батькам як молоду леді, гідну зайняти належне становище в їхньому вишуканому та витонченому колі.

Слово *unworthy* перекладалося за допомогою антонімічного перекладу не тому, що в українській мові відсутня антонімічна група «належний – неналежний», а лише внаслідок того, що це слово вжите із заперечною часткою.

Другим фактором, що впливає на застосування антонімічного перекладу, є наявність в англійській мові цілої низки антонімічних груп, що не мають відповідностей в українській мові. Однак зазвичай в українській мові є слово, що відповідає за значенням одному із членів англійської антонімічної групи, у той час протилежний член (або члени) цієї групи не має собі відповідності. Наприклад, антонімічна дієслівна пара "to like - to dislike".

Дієслову "to like" приблизно відповідають за значенням українські дієслова "подобатися" та "кохати", але для його антоніма відповідності в українській мові немає. Тому при перекладі дієслова *dislike* використовують прийом антонімічного перекладу.

Not that I dislike poor Amelia: who can dislike such harmless good – natured creature? [43, c.86] – Не те, щоб я ненавидів бідлашну Амелію: кому може не подобатися таке нешкідливе добродушне створіння?

У цьому випадку вибір остаточного варіанта перекладу визначається вимогами контексту в цілому, але суть прийому від цього не змінюється.

Отже, слова, заперечне значення яких не виражено формально-граматичними засобами є як в англійській, так і в українській мовах. Таких слів не багато, але часто вони викликають труднощі у перекладачів, які повинні застосовувати різні трансформації та антонімічний переклад зокрема, аби досягти адекватності та еквівалентності перекладу.

1.4.2. Засоби вираження заперечень на морфемному рівні та їх переклад українською мовою

До морфемних засобів вираження заперечення належить афіксація, зокрема префіксація та суфіксація.

Афіксація – це спосіб словотвору, за допомогою якого нові слова створюються шляхом приєднання словотворчих афіксів, тобто, префіксів і суфіксів, до основ слова.

Афікси, що оформлюють похідні слова в сучасній англійській мові, неоднорідні з погляду походження; серед них є афікси німецького походження (*un*), афікси, запозичені в різний час із інших мов, в основному з романських (*dis-*, *de-*) та з грецької мови (*anti-*), а також афікси, що виникли на англійському ґрунті в результаті переосмислення морфологічної структури запозичених слів (*in-*).

Префіксація – це спосіб словотвору, при якому утворення нового слова відбувається за допомогою приєднання префікса.

Під префіксом розуміємо частину слова (морфему), яка у своєму розвитку отримала відповідне абстрактне значення і яка ставиться перед словотворчою основою, змінюючи її значення: *patient* (терплячий) – *impatient* (нетерплячий).

Іноколи префіксацію зараховують до синтаксичного способу словотвору, а не

до деривації, тому що префікси, на противагу суфіксам, у більшості випадків не відносять утворені слова до нової частини мови.

Найбільш вживаними префіксами із заперечним значенням є: *il-, ir-, im-, in-, -un-, dis-, mis-, non-, de-*.

1. *in-* і його фонетичні варіанти *im-, il-, ir-*, що виникли в результаті регресивної асиміляції з початковим приголосним кореня. Префікс *in-* – романського походження; зустрічається, в основному, у складі запозичених слів; надає значення заперечення: *incorrect* “**неправильний**” – *correct* “**правильний**”; *improbable* “**неймовірний**”, “**неправдоподобний**” – *probable* “**ймовірний**, **правдоподібний**”; *illegal* “**незаконний**” – *legal* “**законний**”. В українській мові відповідає запереченню *не*.

2. Префікс *un-* німецького походження; сполучається з іменними й дієслівними основами. Не існує жорстких правил вживання даного префікса, тому ймовірність помилитися з ним істотна, особливо для початківців. В українській мові найчастіше відповідає запереченню *не*.

Префікс *un-* є найпродуктивнішим заперечним префіксом і може використовуватися не лише із прикметниками, але й з дієсловами. Наприклад :

Прикметники (дієприкметники): префікс *un-* часто вживається перед голосними, рідше перед чистим *-a*: *unusual* (**незвичайний**), *unopened* (**нерозкритий**), *untidy* (**неохайний**), *unsuccessful* (**неуспішний**).

Іменники : *uneasy* – *uneasiness* (**неспокій**), *untidiness* (**неохайність**).

Дієслова із префіксом *un-* мають не заперечний, а протилежний зміст: *dress* – *undress* (**одягати** - **раздягати**), *chain* – *unchain* (**закути** - **розкути**) [43, с.102].

3. Префікс *dis-* має романське походження. Цей префікс надає утвореним за його допомогою словам значення заперечення: *dislike* - **не любить**, або значення протилежної дії: *disunite* - **роз'єднувати**. Майже завжди в українській мові відповідає запереченню *не*.

Він також вживається із прикметниками, дієсловами (дієприкметниками) та іменниками. Через те, що *dis-*, як і деякі інші префікси, може вживатися перед голосними, то випадки його вживання потрібно просто запам'ятати, щоб уникнути

плутанини : *disagreeable* (неприємний), *disapproved* (несхвалений), *disorganized* (неорганізований). Якщо слово починається на невимовної *H*, то перед нею може вживатися *-dis* (*dishonest*) [43, с . 12].

Даний префікс може вживатися й перед приголосними: *disrespectful* (нешанобливий).

З іменниками й дієсловами *dis-* вживається дуже часто: *disfigure* (спотворювати), *disjoin* (роз'єднувати); *dislike* (неприятність), *disbalance* (дисбаланс).

7. Префікс *mis-* можна перекласти, як "неправильний", "помилковий", саме цей зміст даний префікс надає словам.

На відміну від попередніх префіксів *mis-* вживається тільки з іменниками, дієсловами та дієприкметниками: *misunderstand* (неправильно розуміти), *misunderstood* (неправильно зрозумілий), *misleading* (вводити в оману).

8. Префікс *non-* вживається не дуже часто. Цей префікс походить безпосередньо від частки *no*, і може замінити в деяких випадках інші префікси (зазвичай *in-*): *unprofessional* – *nonprofessional* (непрофесійний), *undurable* – *non durable* (недовговічний); *nonsense* (нісенітниця) [43, с.250].

9. *anti-* – префікс грецького походження; синонім префіксу *counter*; у українській мові префіксу *anti* – відповідають префікси *проти-*, *анти-*: *antitank* - протитанковий, *antiaircraft* – протиповітряний, *antifascist* - антифашист.

10. *de-* – префікс романського походження (франц.); оформлює дієслівні й іменні основи; надає значення зворотної дії: *decode* - розшифрувати; *deform* - деформувати; або значення руху назад, позбавлення чого-небудь: *debar* – позбавляти права адвокатської практики, *decolour* - знебарвлювати.

Що стосується похідних типу *unlike* – не любити, то вони не властиві англійській мові. При дієсловах префікс *in-*, як і близькі йому префікси *dis-*, *de-*, *mis-*, має власне не заперечне, а привативне значення, тобто значення дії, зворотної (протилежної) дії, вираженої мотивуючим дієсловом, наприклад: *to tie* – зав'язувати та *to untie* -розв'язувати.

Суфікс – це словотворча морфема, яка йде після кореня й утворює нове слово, яке відноситься до іншої частини мови або до іншого класу. Суфікси є

одним з ознак іменника як частини мови. Суфікси іменників англійської мови різноманітні за походженням. Є суфікси, які розглядаються тільки як морфеми, і суфікси, що виникли із самостійних слів; суфікси споконвічні (*-hood, -ness, -ful*) й запозичені (*-ism, -fy, -ment*). Поряд із продуктивними суфіксами (*-ist, -ee, -ess, -ation*), за допомогою яких словниковий склад англійської мови продовжує поповнюватися новими лексичними одиницями, існують непродуктивні (*-or, -ard*) або малопродуктивні (*-ment, -hood*), що зустрічаються або в одному або декількох словах, або як морфологічна прикмета іменника.

О.Д. Мешков у своїй книзі "Словотвір сучасної англійської мови" вказує на те, що суфікси можна розділити на термінальні й нетермінальні [43, с. 30].

Термінальні суфікси можуть займати тільки кінцеве положення в слові. До них можна зарахувати суфікси *-ship, -let, -hood, -ness, -al*. Але серед термінальних суфіксів немає жодного заперечного афікса. Наприклад: *friendship, kindness, brotherhood*.

Нетермінальні суфікси здатні приєднувати після себе інші суфікси, наприклад, *reader - readership* [43, с.87].

У свою чергу В. Грещук у своїй книзі "Словотвірна категоризація заперечення" наголошує на підрозділі всіх похідних іменників на утворенні за допомогою агентивних суфіксів (*-er, -or*) і на ті, що утворенні за допомогою абстрактних суфіксів (*-ism, -ship, -dom*) [43, с.37].

Посткореневий продуктивний суфікс *-less*, за допомогою якого можна також виразити заперечення має суто англійське походження. Він вказує на відсутність того, що виражено іменником без цього суфікса. Після цього іменник, стає прикметником: *homeless* (бездомний), *motionless* (нерухомий).

Суфікс *-free* використовується для того, щоб позначити відсутність чи нестачу чого-небудь. Наприклад: *fat-free* — щось знежирене, також відомі *calorie-free* — без калорій, *cholesterol-free* — без холестерину, *salt-free* — без солі. При перекладі на українську мову зазвичай використовується префікс без [43, с. 247].

Таким чином, заперечні афікси в англійській мові приєднуються лише до іменних основ. Дієслівні ж основи з заперечними афіксами не поєднуються, тому

що дієслівне заперечення передається в англійській мові аналітичною формою дієслова з часткою *not*.

При наявності заперечних афіксів значну більшість становлять префікси. Сполучуваність заперечних афіксів з основами різних частин мови варіюється як від мови до мови, так і в межах однієї мови. І якщо початкове та похідне слова належать до однієї частини мови, то суфікс слугує для розмежування лексико-граматичних класів.

Більшість префіксів українською мовою перекладається за допомогою заперечного префікса *ne* і не викликають труднощів у перекладачів. Заперечні суфікси, яких в англійській мові лише два (*-less* та *-free*) при перекладі також не викликають труднощів. Суфікс *-less* відповідає українському заперечному префіксу *без*. А заперечний суфікс *-free* відтворюється українською мовою за допомогою заперечної частки *без*.

1.4.3. Засоби вираження заперечень на синтаксичному рівні та їх переклад українською мовою

Категорія заперечення має кілька способів вираження і серед них – синтаксичний, коли мовець не користується звичайними лексико-граматичними засобами (типу заперечної частки *not*, заперечних займенників і прислівників *nobody*, *none*, *never*), а використовує заміну частин слова.

Одним з ефективних еквівалентів заперечення в діалогічному мовленні є повторення адресатом мови всього висловлення мовця або лише тієї його частини, яке викликає його заперечення або негативну реакцію.

Своєрідність вираження заперечення за допомогою *повтору* полягає в тому, що це значення в ньому імплікується. Таким чином адресат мовлення заперечує співрозмовникові, висловлює своє несхвалення, не погоджується зі слововживанням мовця або просто виражає свою негативну емоційну реакцію.

Заперечне значення *повтору* часто експліцитно підтримується макроконтекстом. Дистрибуція *повтору* сприяє конкретизації, більшій

категоричності заперечного значення, тут уточнюються емоційні відтінки відповідної репліки, розкриваються причини негативної реакції адресата мовлення або висловлювання мовця.

Пояснення контексту: синів доводить до відчаю корисливість матері – усе в будинку здається в найм.

Eliza. *Why, I don't know what you're talking about, boy. If I hadn't tried to accumulate a little something, none of you would have had a roof to call your own.*

Eugene. *A roof to call your own? Good God, I never had a bed to call my own! I never had a room to call my own!* [43, с.55].

Элайза. *Я не знаю, про що ти говориш, хлопче. Якби я не намагався хоч трохи накопичити, ніхто з вас не мав би даху, який би назвав своїм.*

Юджин. *Дах, який можна назвати своїм? Господи, у мене ніколи не було ліжка, яке я можу назвати своїм! І ніколи не було кімнати, яку я можу назвати своєю!*

При вираженні заперечення за допомогою повтору «*a roof to call your own*» логічна сторона висловлення відступає на другий план, а домінує емоційна. Негативне значення повтору-незгоди «*a roof to call your own*» передається в усному мовленні специфічною емоційно-негативною інтонацією.

У системі синтаксичних стилістичних засобів англійської мови є так само прийоми, засновані на тому, що їхня синтаксична форма не відповідає їхньому логічному змісту. Одним з таких прийомів є *риторичне запитання*.

У вітчизняному й закордонному мовознавстві (О. Падучева та ін.) неодноразово зазначалося, що заперечення можна відтворити за допомогою речень питальних за формою, але заперечних за змістом, типу *Кому яка справа? Не слід нервувати?* – в українській, *What's the use of it?* - в англійській мові.

Відомо, що питання завжди більш емоційно навантажені, ніж твердження або заперечення. Таким чином, природно, що твердження, яке має питальну форму, стає більш емоційно забарвленим, більш емпатичним, і тому воно повніше розкриває відношення мовця до предмета думки.

У традиційній лінгвістиці питальні речення, які не означають запитання,

називаються риторичними питаннями. Вважають, що риторичні питання не містять питання про невідоме, вони самі передають думку, у якій щось заперечується або затверджується; причому, при формально позитивній структурі риторичне питання має значення заперечного судження, і навпаки, при формально заперечному плані вираження в ньому реалізується твердження.

На конструктивному рівні питально-заперечні речення можуть не мати ніяких формальних лексико-граматичних сигналів заперечного значення, однак на комунікативному рівні вони ідентифікуються мовцями як заперечні. Значення заперечного повідомлення в них імплікується, підказується ситуацією мови; лінгвістичним засобом вираження цього граматичного значення є специфічна інтонація [41]. Наприклад :

- *As sound as I can make them. He went quickly on. I'd rather hoped humbly in the footsteps of... but he saw too late he was heading for another mistake.*

- ***Of whom, dear boy?***

- ***Braque?***

- *It was a mistake. David held his breath [43, с.24].*

- *Наскільки я можу їх зробити. Він швидко пішов далі. Я б радше смиренно сподівався наслідувати... але він надто пізно зрозумів, що прямує до ще однієї помилки.*

- *Про кого, любий хлопче?*

- *Брак?*

- *Це була помилка. Давид затамував подих.*

Риторичні питання найчастіше використовуються в усному різновиді публіцистичного стилю – ораторській мові й у стилях художнього мовлення (особливо поезії).

Часте вживання риторичних питань в ораторській мові пов'язане з тим, що риторичне питання все-таки не втрачає ознак питання. Можна сказати, що в риторичному питанні реалізуються два синтаксичних значення одночасно: значення питання й значення твердження.

Характеристика риторичного питання буде неповної, якщо не сказати кілька

слів про інтонацію. Інтонація залежить від змісту висловлювання. Однак інтонація питання безпосередньо залежить від форми речення. Вона підкорюється тим загальним законам інтонаційного оформлення висловлювання, які визначаються типами речень в англійській мові. Тому в риторичному питанні, незважаючи на зміст висловлювання, інтонація залишається питальною, там де форма питання вимагає такої інтонації.

Емфаза – це виокремлення якогось елемента висловлювання. Емфатичні моделі – це конструкції, обороти, поєднання лексико-граматичних елементів, які природно сприймаються в протиставленні з нейтральними. Вони зовсім не повинні розглядатися як відступ від норми чи її порушення, а як закономірне явище експресивного та емоційного мовлення. Емфатичні моделі можуть не лише підкреслювати окремі члени речення, але також надавати експресивне забарвлення всьому реченню.

Емфаза виражається за допомогою підсилюючого дієслова *do*, відступів від твердого порядку слів (інверсії), заперечних конструкцій, моделі *as... as*.

Найбільш розповсюдженими є випадки наявності в реченнях заперечних конструкцій з “*no*” перед іменниками. В такому випадку дієслово-присудок вживається в стверджувальній формі. “*No*” утворилося в результаті злиття заперечення з неозначеним артиклем *a*, *an* чи неозначеним займенником *any*. Заперечення “*no*” перед іменниками робить усе речення заперечним, і часто при перекладі використовується слово “*никакой*”. В деяких випадках при перекладі заперечення ставиться перед дієсловом.

Be this as it may, Kossel's distinction had no influence and was not found in the encyclopedic Physiology of plants [43, c.271]. – Як би там не було, розрізнення Косселя не мало впливу і не було знайдено в енциклопедичній «Фізіології рослин».

В конструкціях *it is not until... that* та *not...until* міститься подвійне заперечення, і це дозволяє перекладати їх стверджувальними реченнями, при цьому вводяться слова *тільки, лише*.

It was not until recently that his book was published [43, c.45]. – Лише недавно його книга була видана.

Отже, на синтаксичному рівні заперечення може виражатися за допомогою повторів, риторичних запитань чи емпфаз. Усі ці прийоми слугують для того, щоб підсилити емоційність висловлювання. В таких випадках інтонація має важливе значення.

1.4.4. Засоби вираження заперечень на стилістичному рівні та їх переклад українською мовою

Англійська та українська мови належать до різних типів за змістом вираження заперечення: у мовах із множинним запереченням, до яких належить українська мова, при наявності в реченні заперечного займенника, прислівника або сполучника відбувається заперечне узгодження (цих частин, що мають заперечний зміст частин мови з присудком) – тобто допустиме або навіть необхідне "надлишкове" заперечення перед присудком ("ніхто його бачив"). Так, плеонастичне заперечення (тобто заперечення, які співпадають за значенням) в підрядному реченні, що підкорилося дієсловам зі значеннями "заперечувати", "забороняти", "боятися" і т.п., є проявом такого заперечного узгодження. Однак англійська мова належить до мов, у яких множинне заперечення забороняється мовною нормою. Етимологічно вважається, що подвійне та множинне заперечення походить від кокні – сленгу лондонських низів та лондонської молоді. Однак в наш час воно широко розповсюдилось та отримало універсальний характер.

Проте, подвійне заперечення (*It was not quite a case of a young unknown visiting an old master [43, с. 87].* – *Це був не зовсім випадок, коли молодий невідомий відвідував старого майстра*).

Заперечення приймає в англійській мові багато форм: воно може бути присутнім у слові імпліцитно, може проявлятися як сполучення двох експліцитно заперечних морфологічних елементів всередині однієї лексичної одиниці; багаторазове вживання заперечних форм які і раніше використовується й в англійському просторіччі. Подвійне й множинне заперечення (*Not did he evil not, not feeling he no pain, not they sick not.* – *Не робив він зла, не відчував він болю, не хворіли*

вони) може мати стилістичний характер, маркувати просторічні й діалектні форми, а також бути вираженням певних комунікативних і когнітивних стратегій.

У літературній англійській мові відголосок принципів синтаксичної побудови фрази з множинним запереченням зберігається в таких реченнях, як *I shouldn't wonder if it **doesn't** rain* / *Я не повинен дивуватися якщо дощ не буде*, які належать до проявів плеоназму (тобто дублювання часткового елемента змісту; наявність декількох мовних форм, які виражають одне и те саме значення, у межах закінченого відрізка мовлення або тексту). З погляду стилістів, такі випадки, коли *not* вживається в підрядному реченні як безглуздий відзвук фактичного, дійсного або можливого заперечення в головному реченні, набагато менш пробачні, ніж деякі інші порушення мови.

Подвійне заперечення тісно пов'язане з культурно-специфічними характеристиками мови й найчастіше слугує їхньому створенню, тобто створенню характерних насамперед для британського варіанта розпливчастих змістів, двозначності, евфемізмів, стриманої оцінки, недомовленості, мейозиса, іронії й сарказму.

Мейозис – це троп мови, який використовується для зменшення інтенсивності властивостей предмета мовлення, яких-небудь дій, станів і т.п. Стримана оцінка, що виражається за допомогою мейозиса, часто використовується для досягнення драматичного ефекту й емпізи. У повсякденному мовленні мейозис іноді використовується для створення м'якої іронії, особливо коли щось яскраве, видовищне або вражаюче описується як *rather good* (непогане) або подібними словами.

Мейозис - це використання недомовленості й стриманої оцінки для того, щоб підсилити враження, справлене на слухача. Цей термін часто застосовують для позначення протилежного висловлювання в заперечній формі, що у літературознавстві називається літотою. Однак насправді в британському варіанті англійської мови прийом мейозиса приймає багато різних інших форм, які можна протиставити гіперболі. Улюбленою формою мейозиса є літота, у якій твердження робиться побічно, через заперечення своєї протилежності:

It was no mean feat – Це не був підлий подвиг.

Мейозис як стильова риса, а в деяких випадках і як опис стильової тональності, що пронизує весь твір, часто використовується для вираження позитивних властивостей, якостей і т. п. за допомогою констатації негативного. Така мовна манера може приймати різні форми:

I would not be truthful if I denied... – Я б не був відвертим, якби заперечив.

Найпоширенішою формою мейозиса в англійській мові є подвійне заперечення типу *not un-* [43, с.26]: *it is not unreasonable to ask...* (це не безпідставно запитати).

Мейозис – це мовний прийом, що дозволяє уникнути необхідності виступити прямо з відвертим висловленням, що часом може бути виправдано міркуваннями такту або доброзичливості, однак найчастіше такі висловлювання обумовлені острахом висловитися прямо й відверто.

В англійській мові є структури з подвійним запереченням, що не мають аналогів в українській мові й тому представляють певні труднощі, напр. "зворотня гіпербола" *didn't half swear* («не лаявся» тобто не матюкався, не соромлячись у вираженнях). Приклад такої конструкції в сучасній розмовній мові можна взяти приклад із роману Д. Лоджа "How Far Can You Go?" Між двома героями твору відбувається діалог, що містить наступні репліки :

- *Jolly good, said Edward. And did you remember to take the specimen?*

- *"Yes," said Michael. Didn't half make me unpopular on the train, too* [43, с.134].

- *Дуже добре, — сказав Едвард. А ви не забули взяти екземпляр?*

- *Так, - сказав Майкл. Це не зробило мене непопулярним і в поїзді.*

Можна порівняти речення такого типу з можливим реченням українською мовою, сказаного жартома у подібній ситуації, *"Завдяки цьому я став страшенно популярний у пасажирові цього поїзда"*.

Але таке речення буде містити перебільшення (гіперболу) для вираження протилежного змісту, адже Майкл у цьому випадку намагається сказати, що пасажери намагалися триматися від нього якнайдалі, тому що він віз речовину, що

має неприємний запах. Даний аналог можна також тлумачити як свідчення протилежних тенденцій в англійській (*understatement*) і українській (*overstatement*) мовах.

Деякі структури англійської мови, що містять подвійне заперечення, можуть бути переведені на українську лише стверджувальними реченнями.

Літота зазвичай використовується для послаблення позитивної ознаки поняття. Так замість *It is good* з'являється *It is not bad*; замість *He is a brave man* вживається *He is no coward*. З цих синонімічних засобів вираження думки конструкції з негативною часткою *no* або *not* явно відчуються як свідоме зменшення. Сила виразності цього стилістичного прийому полягає головним чином у тім, що це свідоме зменшення зрозуміло учасникам комунікації.

Літота є спосіб твердження позитивної ознаки. Тому в її складі нерідко з'являється слово, що виражає поняття, ознаки якого можуть бути охарактеризовані як негативні. Адже для того, щоб одержати позитивну ознаку через заперечення, треба заперечувати негативну ознаку.

Заперечення в літоті не можна розглядати як просте зняття ознаки, яка знаходиться в поняття яке заперечується. Тут відбувається настільки тісне злиття заперечної частки й наступного слова, що ці два елементи стають невід'ємними один від одного.

Ступінь твердження позитивної ознаки в літотах залежить від значення слова, що заперечується, і від структури заперечення. Розглянемо наступну літоту:

She appeared in London, she could not live without him, he left Beth [43, с.169]. -
Вона з'явилася в Лондоні, не могла жити без нього, він покинув Бет.

Сполучення *not a little*, *not unlike*, *not without* (в українській мові – *не без...*) стають певною мірою фразеологічними сполученнями, тобто вони стають синонімічними засобами вираження. Однак не можна поставити знак рівності між *not an easy time* та *difficult time*, або між *not a little* та *very much*. Літота не тільки применшує ознаку, але й інакше емоційно забарвлює висловлення.

У літоті виникає значення якості. Це значення завжди контрастно. Тут зіштовхуються два поняття позитивне й негативне, наприклад: *bad* і *good*; *little* і

nisch і т.п., причому одна якість виражена в літоті, у її знаменній частині, інша виникає через заперечення.

Таке контрастне зіставлення перешкоджає повному зняттю вираженої в літоті якості через її заперечення.

Заперечна частка в літоті завжди перебуває під сильним наголосом. Це саме по собі сприяє переосмисленню всієї конструкції, тому що у звичайних заперечних конструкціях неемфатичного характеру заперечення не виділяється.

Отже, стилістичний рівень є одним із найцікавіших при вираженні заперечень. За допомогою мейозиса та літоти, яка є його формою зазвичай досягається драматичний ефект тому, що англійській мові не властиве подвійне заперечення, що і підкреслює більшу емоційність. Але ці прийоми викликають труднощі при перекладі, адже в англійській мові є структури з подвійним запереченням, що не мають аналогів в українській мові.

РОЗДІЛ II. СПЕЦИФІКА ВІДТВОРЕННЯ АНГЛІЙСЬКИХ ЗАПЕРЕЧНИХ КОНСТРУКЦІЙ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ НА МАТЕРІАЛІ ПОВІСТІ ДЖОНА ФАУЛЗА «ВЕЖА З ЧОРНОГО ДЕРЕВА»

2.1. Літературна творчість Джона Фаулза та перекладачі його твору “Вежа з чорного дерева”

Джон Роберт Фаулз один з небагатьох великих романістів, що з'явилися в Англії в 1960-ті роки. Людина широкого дарування, Фаулз опублікував шість романів, написаних у зовсім різній стилістичній манері; збірник повістей і розповідей “Вежа із чорного дерева” (“The Ebony Tower”, 1974); книгу з викладом його особистої філософії “Аристос” (“The Aristos”, 1964; перероб. вид. 1968); збірник Віршів (Poems, 1973); ряд чудових перекладів з французької мови; кіносценарії; літературно-критичні статті; безліч інших книг та статей на такі різноманітні теми, як Стоунхендж і домашнє консервування, фемінізм та гра в крокет, які не відносяться власне до художньої літератури.

Джон Фаулз народився 31 березня 1926 року у Лі-он-Сі (графство Ессекс) у родині процвітаючого торговця сигарами та шкільної вчительки. Навчався в приватній школі в Бедфорді, де проявив себе здатним учнем і гарним спортсменом [40]. Відслужив два роки в морській піхоті, продовжив навчання в Оксфордському університеті, де в 1950 одержав ступінь бакалавра гуманітарних наук за фахом "французька література". Наступні десять років викладав англійську мову й літературу у Франції, Греції та у навчальних закладах Лондона і його околиць [40].

Джон Фаулз мав репутацію замкнутої людини: він провів більшу частину свого життя у своєму будинку на морському березі в Лайм Реджисі, де відбувається дія роману "Жінка французького лейтенанта".

Перший опублікований роман Дж. Фаулза, “Колекціонер” (“The Collector”, 1963), приніс йому успіх і позбавив від необхідності заробляти на життя вчительською працею [40]. До кінця 1960-х років вийшли у світ ще два романи, великих за обсягом та зухвалих за змістом, - “Волхв” (“The Magus”, 1965) і “Жінка

французького лейтенанта” (“The French Lieutenant's Woman”, 1969), а також два видання книги “Аристос”, підзаголовок якої - "Автопортрет в ідеях" - дає уявлення й про зміст цієї роботи, й про її значення для розуміння раннього етапу творчості Дж. Фаулза [40, с.269].

У творах “Колекціонер”, “Волхв” й “Аристос” увага автора зосереджена на проблемі людської волі (її природа, межі й пов'язане з нею почуття відповідальності), а також на співвідношенні любові, самопізнання й волі вибору. Ці проблеми визначають тематику всіх творів Фаулза. Його герої - нонконформісти, які прагнуть хоч якось реалізувати себе в рамках конформістського суспільства [40].

“Вежа із чорного дерева” – це книга про зустріч людей, які живуть в абсолютно різних вимірах. Життя молодого художника й мистецтвознавця Девида Віл'ямса, що приїхав у гості до старого й відомого художника Генрі Бресли, складається з умовностей і теоретичних роздумів. Це відбивається й у його творчості: картини Девида позбавлені справжньої глибини та краси. Для Генрі ж навпаки, не існує ніяких авторитетів і правил. Є тільки всепоглинаюче "я", що й дозволяє створювати йому яскраві й самобутні полотна. Вежею із чорного дерева, називає Генрі те потаєне місце, де причаївся дух людини, який підкорився умовностям, занадтому наслідуванню моди й, як наслідок, назавжди втратив самого себе [40, с. 127].

Своє останнє інтерв'ю Джон Фаулз дав в 2003 році. Він скаржився на те, що читачі його "переслідують" і, що він прагне самотності.

Таким знають читачі Джона Фаулза, одного з найвідоміших і неординарних письменників сучасності. Його творча біографія нараховує понад 40 років і включає: “Колекціонер”, “Волхв”, “Жінка французького лейтенанта”, “Вежа з чорного дерева”, “Мантіса”, “Хробак”.

Помер письменник 5 листопада 2005 року у своїй будинку в місті Лайм-Реджис у графстві Дорсет на південному узбережжі Великобританії у віці 79 років.

Твори Джона Фаулза в Україні перекладали такі перекладачі як Сергій Вакуленко, Віктор Мельник, Ганна Яновська, Олег Король, але повість «Вежа з

чорного дерева» була перекладена лише двома перекладачами, Віктором Ружицьким і Дмитром Стельмахом.

2.2. Адекватність та еквівалентність перекладу

Переклад є ціленаправленою діяльністю, яка відповідає певним оціночним критеріям, тому однією з таких вимог вважається вимога еквівалентності тексту – вихідного та кінцевого.

У давнину вимоги, пред'явлені до перекладу, були найчастіше суперечливими. Ще перекладач Етьєн Доле в XI в. та А. Тайтлер в XVIII в. склали досить суперечливі списки вимог до перекладу. Досить подивитися відомий перелік "антиномій перекладу" Т. Сейворі (1968), у якому ці вимоги взаємо виключають один одного. І при цьому еквівалентності надавалося вирішальне значення в теоретичному описі перекладу та виявленні його сутності.

Подібно тому, як різні визначення перекладу відповідали різним етапам розвитку науки про переклад, різні розуміння еквівалентності відбивали еволюції поглядів на сутність перекладу. Але в перекладознавстві на даний момент ще не склалося однозначного розуміння еквівалентності.

У теорії й практиці перекладу оперують такими тотожними поняттями, як еквівалентність та адекватність.

Варто особливо підкреслити, що еквівалентність оригіналу й перекладу – це насамперед спільність розуміння інформації, що є в тексті, включаючи й ту, котра впливає не тільки на розум, але й на почуття реципієнта і яка не тільки експліцитно виражена в тексті, але й імпліцитно віднесена до підтексту.

У широкому плані еквівалентність розуміється як щось рівноцінне, рівнозначне чому-небудь, адекватність – як щось цілком рівне. Тобто, під еквівалентністю, у теорії перекладу варто розуміти збереження відносної рівності змістовної, семантичної, стилістичної й функціонально-комунікативної інформації, яка знаходиться в оригіналі й перекладі. Умова еквівалентності повинна

включатися в саме визначення перекладу. Американський теоретик перекладу Юджин Найда стверджує, що переклад полягає в створенні мовою перекладу "найближчого природного еквівалента" оригіналу [51].

За дослідженням Т.В. Журавель, теорії закономірних відповідностей, яку розробив Я.І. Рецкер, поняття еквівалентності поширювалося лише на відносини між мікроодинамиками тексту, але не на міжтекстові відносини. При цьому еквівалент розумівся як постійна рівнозначна відповідність, як правило не залежна від контексту [24, с.49].

Г. Мірам вважає, що еквівалентність – це коли одна й та сама ситуація описується різними словами. Наприклад, переклад ідіоматичних конструкцій чи прислів'їв (*like a bull in a china shop* – *как слон в посудной лавке*) [32, с.200].

Вілен Наумович Комісаров розглядає еквівалентність перекладу як спільність змісту (значеннева близькість) оригіналу й перекладу.

Залежно від того, яка частина змісту передається в перекладі для забезпечення його еквівалентності, професор В. Комісаров виділяє різні рівні (типи) еквівалентності: 1. рівень мети комунікації; 2. рівень опису ситуації; 3. рівень висловлювання; 4. рівень повідомлення; 5. рівень мовних знаків.

1. Еквівалентність перекладів першого типу полягає в збереженні тільки тої частини змісту оригіналу, що становить мету комунікації:

Maybe there is some chemistry between us that doesn't mix [43, с.304]. – *Буває, що люди не співпадають характерами.*

2. У другому типі еквівалентності загальна частина змісту оригіналу й перекладу не тільки передає однакову мету комунікації, але й відбиває ту саму міжмовну ситуацію.

He answered the telephone [43, с.304]. – *Він зняв слухавку.*

3. Третій тип еквівалентності може бути охарактеризований наступним прикладом:

Scrubbing makes me bad-tempered [43, с.305]. – *Від того, що я мию підлогу, настрій у мене посується.*

На цьому рівні виявляються наступні особливості:

- відсутність паралелізму лексичного складу й синтаксичної структури;
- неможливість зв'язати структури оригіналу й перекладу відносинами синтаксичної трансформації;
- збереження в перекладі мети комунікації й ідентифікації тієї ж ситуації, що і в оригіналі;
- збереження в перекладі загальних понять, за допомогою яких здійснюється опис ситуації в оригіналі.

4. У четвертому типі еквівалентності, поряд із трьома компонентами змісту, які зберігаються в третьому типі, у перекладі відтворюється й значна частина значень синтаксичних структур оригіналу. Структурна організація оригіналу репрезентує певну інформацію, яка входить у загальний зміст перекладного тексту.

Mine is a long and a sad tale [43, с.307]. – *Повість моя довга і сумна.*

5. В останньому, п'ятому, типі еквівалентності досягається максимальний ступінь близькості змісту оригіналу й перекладу, що може існувати між текстами на різних мовах.

I saw him at the theatre [43, с.307]. – *Я бачив його в театрі.*

Мета перекладу полягає не в "підлаштуванні" тексту під чиєсь сприйняття, а в збереженні змісту, функцій, стильових, стилістичних, комунікативних і художніх цінностей оригіналу. І якщо ця мета буде досягнута, то й сприйняття перекладу в мовному середовищі перекладу буде відносно рівним сприйняттю оригіналу в мовному середовищі оригіналу [43, с.76].

У сучасному перекладознавстві існують три основних підходи до визначення поняття "еквівалент":

1. Деякі визначення перекладу фактично підмінюють еквівалентність тотожністю, стверджуючи, що переклад повинний повністю зберігати зміст оригіналу. Використовуючи замість еквівалентності термін "повноцінність", говорять, що ця повноцінність включає вичерпну передачу значеннєвого змісту оригіналу.

2. Другий підхід до вирішення проблеми перекладацької еквівалентності

полягає в спробі виявити в змісті оригіналу якусь інваріантну частину, збереження якої необхідно й досить для досягнення еквівалентності перекладу. Найчастіше на роль такого інваріанта пропонується або функція тексту оригіналу, або описувана в цьому тексті ситуація. Іншими словами якщо переклад може виконати ту ж функцію (наприклад, забезпечити правильне використання технічного приладу) або описує ту ж саму реальність, те він еквівалентний .

3. Третій підхід до визначення перекладацької еквівалентності можна назвати емпіричним. Суть його полягає в тому, щоб не намагатися апріорі вирішувати, у чому повинна складатися спільність перекладу й оригіналу , а зіставити велике число реально виконаних перекладів з їхніми оригіналами й подивитися, на чому ґрунтується їхня еквівалентність .

Відомо , що переклад матеріалізується у двох формах, усній та письмовій – рівень еквівалентності усних і письмових перекладних текстів досить різний. Нас цікавить еквівалентність у письмових перекладах. Слід зазначити, що характер текстів, які різні за жанром, стилем, функцією та ін. і визначають підхід та вимоги до перекладу й ступінь його еквівалентності оригіналу .

На відміну від усного перекладу письмовий переклад робиться при постійному зверненні до оригіналу. Звірка перекладу з оригіналом може бути багаторазовою. Перекладач може звертатися за допомогою до різних словників , довідників, енциклопедій для того, щоб перекласти іншомовний текст із найбільшою інформативною точністю.

Одним з видів письмового перекладу є художній переклад, який і буде нас цікавити. У такому перекладі існують певні особливості еквівалентності оригіналу. Переклад може лише нескінченно наближатися до оригіналу. Тому що в художнього перекладі є свій творець, свій мовний матеріал і своє життя в мовному , літературному й соціальному середовищі, що відрізняється від середовища оригіналу.

Художній переклад породжується оригіналом, залежить від нього, але в той же час має відносну самостійність, тому що стає фактом мови на яку робиться переклад. Тому освоєння одного художнього твору в різних культурах має свою

специфіку, свої відмінності, свою історію. Таким чином, не тільки оригінал і переклад розрізняються характером осмислення, соціальним значенням і репутацією, але й різномовні переклади того самого літературного джерела. Але є й інші причини відносної еквівалентності художнього перекладу оригіналу. Вони викликані своєрідністю сприйняття оригіналу перекладачем, різною системою мов, розходженнями соціокультурного середовища. Проявиться й індивідуальність перекладача, обумовлена його художнім сприйняттям, талантом, своєрідністю вибору мовних засобів. Ці обумовлені індивідуальністю перекладача риси не мають ніякого відношення до авторського стилю оригіналу, не співвіднесені безпосередньо з текстом оригіналу. Їхній парадокс у тому, що вони небажані, але неминучі. Це елементи перекладацького стилю. Проблеми стилю перекладача теоретично ще не осмислені в перекладознавстві.

Ще одне джерело зменшення рівня еквівалентності – це вертикальний контекст, різні алюзії, натяки на інші тексти або ситуації, а також різні символи, реалії та ін.

Тож, незважаючи на прагнення перекладача відтворити як можна повніше змістовну, емоційно-експресивну й естетическую цінність оригіналу й домогтися рівноцінного з оригіналом впливу на читача, йому, перекладачеві, можна розраховувати лише на відносну еквівалентність художнього перекладу тексту оригіналу. Еквівалентність впливу оригіналу й перекладу на читача ще більше будуть відносними.

Перекладач-професіонал завжди досягне практичної інформаційної еквівалентності перекладу оригіналу, але в теоретичному плані ця еквівалентність досить різна. Можна заздалегідь стверджувати, що будь-який переклад ніколи не буде абсолютно ідентичний канонічному тексту оригіналу. Еквівалентність перекладу оригіналу завжди поняття відносне. І рівень відносності може бути досить різним. Ступінь зближення з оригіналом залежить від багатьох факторів: від майстерності перекладача, від особливостей мов, що зіставляються, і культур, доби створення оригіналу й перекладу, техніки перекладу, характеру текстів перекладу та ін.

Що стосується адекватності, те вона є першорядною вимогою до перекладу. Неадекватний переклад робить всі інші вимоги безглуздими. Адекватний переклад – це переклад, що сприймається носієм мови перекладу так саме, як оригінал – носієм мови оригіналу.

На думку Ю. Найди, переклад повинен задовольняти чотирьом основним вимогам:

- 1) передавати зміст,
- 2) передавати дух та стиль оригіналу,
- 3) мати легкість і природність викладу,
- 4) викликати рівнозначне враження [51, с.64].

Таким чином, адекватним перекладом називається переклад, що задовільняє всі зазначені вимоги, і в першу чергу, поставлене прагматичне завдання. У нежорсткому вживанні адекватний переклад – це просто "гарний" переклад, що виправдовує сподівання осіб міжмовної комунікації або осіб, які здійснюють якість перекладу. В той же час еквівалентний переклад – це переклад, що відтворює зміст оригіналу на одному з рівнів еквівалентності. Адекватний переклад повинен бути еквівалентним, але не всякий еквівалентний переклад буде адекватним.

2.3. Особливості перекладу англійських заперечних конструкцій українською мовою: лексичний рівень

Заперечення в англійській мові може існувати на всіх рівнях мови (лексичному, граматичному, синтаксичному та стилістичному), і мати різні засоби вираження. Наше завдання виявити заперечення на кожному з рівнів, розглянути особливості вживання та засоби перекладу англійських заперечень українською мовою.

На лексичному рівні заперечення виражено імпліцитно, тобто воно представлено у вигляді слів, які не мають формально-граматичних ознак заперечення, але мають заперечне значення. У творі Дж. Фаулза «Вежа з чорного дерева» [43; 44] було виявлено 61 речення (див. Додаток 1), в яких заперечення було виражено імпліцитно.

Оригінал	Переклад
There were other small treasures David had failed to identify.	Девід не зміг також визначити, кому належать ще кілька невеличких шедеврів

В тлумачному словнику слово *fail* має такі значення:

- 1) *to be unsuccessful in an attempt (at something or to do something);*
- 2) *to stop operating or working properly the steering failed suddenly;*
- 3) *to judge or be judged as being below the officially accepted standard required for success in (a course, examination, etc.);*
- 4) *to prove disappointing, undependable, or useless to (someone);*
- 5) *to neglect or be unable (to do something);*
- 6) *to prove partly or completely insufficient in quantity, duration, or extent;*
- 7) *to weaken; fade away;*
- 8) *to go bankrupt or become insolvent;*

9) *a failure to attain the required standard, as in an examination* [43].

Перекладачі українською мовою переклали *fail* як *не зміг*, що за змістом співпадає з першим значенням слова *fail*, тобто *to be unsuccessful in an attempt (at something or to do something)*, що українською мовою означає *заянати невдачі в спробі зробити щось*. Однак, при перекладі слова *fail*, яке відноситься до лексичного мовного рівня, перекладача відтворили українською мовою його заперечне значення за допомогою антонімічного перекладу, зокрема граматичного заперечення, тобто заперечної частки *не*.

Оригінал	Переклад
You know, I'll hate what I've done sometimes.	Іноді мене засмучує те, що в мене не виходить.

У цьому прикладі, перекладачі також застосували антонімічний переклад, але на нашу думку, це призвело до змістовних втрат. Перекладачі вирішили перекласти слово *hate*, яке має імпліковане негативне значення, словосполученням *засмучуватися*. При цьому додав заперечну частку *не* до дієслова *виходить*, яке в оригіналі було стверджувальним. Тобто, перекладач вирішив зберегти та відтворити форму, нехтуючи змістом, тому що в тлумачному словнику слово *hate* має такі значення:

- 1) *to dislike (something) intensely; detest;*
- 2) *to be unwilling (to be or do something);*
- 3) *intense dislike;*
- 4) *informal a person or thing that is hated (esp in the phrase pet hate);*
- 5) *(modifier) expressing or arousing feelings of hatred hate mail* [43].

Жодне тлумачення слова *hate* не має значення *злість* або *смуток*. Якщо звернутися до українського тлумачного словника, то ми побачимо, що *засмучуватися* має такі значення:

- 1) *ставати сумним, невеселим*
- 2) *відчувати горе, жаль*

3) *ставати похмурим, безрадісним.*

Усі значення слова *засмучуватися* мають підвищену емоційність негативного характеру, що не збігається зі значенням слова *hate*. Виходячи із контексту, головна героїня повісті лише хотіла висловити думку, що їй інколи не подобаються її картини і не подобається те, що вона робить. А з українського перекладу випливає, що в головній героїні інколи не виходить писати картини. І це викликає в неї сильний смуток.

Тобто, власні картини інколи викликають в головній героїні неприємні почуття. Їй не подобається, те що вона малює, але як відзначив сам автор з погляду техніки її картини бездоганні. Тому, перекладачі зуміли більш повніше та точніше передати зміст, при цьому зберегли ще й форму.

Ще один приклад, де заперечення виражається на лексичному рівні.

Оригінал	переклад
Somewhere close in the trees behind him a bird gave a curious trisyllabic call, like a badly played tin flute.	Позаду, зовсім близько, тричі підряд прокричав якийсь птах. Крик був дивний, наче хтось невміло пробував грати на жерстяній дудці.

Тлумачний словник дає нам наступні значення слова *badly*:

- 1) *poorly; defectively; inadequately the chair is badly made*
- 2) *unfavourably; unsuccessfully; unfortunately our scheme worked out badly*
- 3) *severely; gravely he was badly hurt*
- 4) *incorrectly or inaccurately to speak German badly*
- 5) *improperly; naughtily; wickedly to behave badly*
- 6) *without humanity; cruelly to treat someone badly*
- 7) *very much (esp in the phrases need badly, badly in need of, want badly)*
- 8) *regretfully he felt badly about it [43].*

Перекладачі обрали українське слово *дивний*, замість незрозумілий, що не має заперечного префіксу *не*. Це означає, що перекладачам не вдалося зробити

переклад з оригіналу на лексичному рівні. Але незважаючи на це, слово *дивний* чітко передає зміст, бо має такі значення:

- 1) який викликає подив
- 2) незвичайний якими-небудь якостями; чудний, незрозумілий
- 3) який не має подібних собі; рідкісний, кумедний.

Тобто, значення англійського слова *badly* співпадає зі значенням українського слова *невмілий*, тому переклад можна вважати вдалим.

Приймаючи до уваги, що відтворити зміст та форму в однаковому обсязі на практиці майже не можливо, то на нашу думку, українські перекладачі дуже вдало змогли перекласти заперечні конструкції українською мовою на лексичному рівні, який є одним з найсуперечливіших мовних рівнів.

Отже, при перекладі лексичних заперечень майже неможливо відтворити їх відповідником на тому ж самому рівні, за виключенням таких слів як *deny* - *заперечувати*, *reject* – *відхиляти* та ін., заперечне значення яких співпадає як в англійській, так і в українській мовах в межах одного лексичного рівня.

2.4. Особливості перекладу англійських заперечних конструкцій українською мовою: граматичний рівень

На граматичному рівні заперечення в англійській мові може бути представлено : заперечними займенниками та прислівниками, заперечними сполучниками, заперечними частками, заперечними афіксами.

Докладніше проаналізуємо кожний із засобів вираження заперечень:

а) заперечні займенники та прислівники:

Оригінал	переклад
He very rarely indeed found nothing at all to praise in an artist or an exhibition.	Рідко траплялося, щоб він не сказав доброго слова про того чи іншого художника або виставку.

У цьому прикладі бачимо суттєві відмінності в оригіналі та його перекладах . В англійському тексті заперечення представлено займенником *nothing*. В той же час українською мовою перекладається це речення одним запереченням *не сказав*, що можна пояснити тим, що англійська та українська мови відносяться до різних граматичних груп . Англійській мові властиве лише одне заперечення, в данному випадку *nothing*. В українському перекладі відбулася нейтралізація заперечення, але зміст речення не змінився. Це було зроблено з метою полегшення сприйняття речення, адже на осмислення виразу, який містить подвійне заперечення потрібно більше часу, ніж на висловлювання, яке сказане позитивно. Але в такому випадку втрачається емоційність висловлювання оригінала.

Так само при перекладі з англійської мови речення з одним запереченням (*never*) українською мовою відповідає українському подвійному запереченню *ніяк не навчуся*, який прислівник *never* замінив заперечною часткою *не*. Але не зважаючи на це змістовне навантаження речення не змінилося.

Оригінал	переклад
Never learnt when to stop.	Ніяк не навчуся вчасно зупинятися

І. Безсмертна зберегла у своєму перекладі пряме значення слова *never*, але лише за допомогою подвійного заперечення.

б) заперечні союзи: *neither...nor, neither, nor*:

Оригінал	переклад
She said it with another smile, but it was meant neither ironically nor vainly, and David revised his opinion of the girl a step further.	Ці слова супроводжувала ще одна усмішка, проте в ній не було ні іронії, ні самовдоволення. Це ще більше змінило Девідове ставлення до дівчини.

В данному прикладі перекладачі в своїх перекладах зберегли заперечний зміст конструкції *neither...nor*. Вони використали пряме значення цієї конструкції українською мовою, тобто *ні...ні*, але додали ще одне заперечення *не*. З граматичного погляду вони зробили все правильно: передали правильно зміст і зберегли основне значення заперечення *neither...nor*.

в) заперечні частки: найчастіше вживається частка *not*. Її вживання залежить від того, виступає вона при предикативній формі дієслова чи при інших словах і формах слів.

При предикативній формі дієслова частка *not* ставиться після допоміжного або службового дієслова:

Оригінал	переклад
You mustn't look as if you doubt his word.	Не давайте знати, що ви йому не довіряєте.

Заперечна частка *not* була відтворена українською мовою за допомогою заперечної частки *не*. Вони змогли передати вірно зміст та зберегти заперечення, передавши його на тому ж мовному рівні, що й в оригіналі.

При інших словах і формах слів, у тому числі при непередикативних формах дієслова, частка *not* ставиться перед словом, до якого вона відноситься:

Оригінал	переклад
Half the time he was not very sure what she was getting at: micro-teaching, systems art, psychotherapy, they came from another planet.	Старий слухав, трохи спантеличений цим несподіваним пожвавленням і тим, що далеко не все міг второпати, принаймні половину з того, що вона говорила: мікронавчання, системне мистецтво, психотерапія.

В цьому прикладі К. Чугунов *was not very sure* переклав як *не все міг второпати*, що на нашу думку є не зовсім вірним. Словосполучення *не міг второпати* більш категоричне і жорстке ніж його відповідник в оригіналі. В українському перекладі *was not very sure* відтворене як *далеко не все міг второпати*, що звучить м'якше і ближче до оригіналу. Тут відчуваються сумніви, які переживає головний герой.

г) заперечні афікси :

Оригінал	переклад
She was unmistakably English.	Напевно, англійка.

У цьому прикладі *unmistakably* відтворене українською мовою за допомогою антонімічного перекладу. Українською перекладено як *напевно*, тобто з перекладу можна зробити висновок, що в образі дівчини, про яку йде мова, все вказувало на її

приналежність до англійської нації. Хоча перекладачі й нейтралізували заперечення присутнє в оригіналі і не відтворили його українською мовою, але це ніяк не вплинуло на змістовну частину речення . Вони не дотрималися форми, але зберегли зміст , що є набагато важливішим для перекладу.

Звісно , в словнику можна знайти український відповідник слову *unmistakably* з заперечним префіксом, наприклад *напевно* [43], але в такому випадку з'являється немилозвучність, чого перекладачі намагаються уникати, бо це ускладнює сприйняття .

Тож, не дивлячись на те, що застосування антонімічного перекладу можна було уникнути, на нашу думку, позитивно вплинуло на переклад.

Оригінал	переклад
The reference to Diaz and the Barbizon School was a self-sarcasm, needless to say.	Нічого й казати, що згадка про Діаза і барбізонську школу означала просто лиху насмішку Бреслі над самим собою.

В данному випадку, заперечення представлено у вигляді суфікса *-less*, який зазвичай вказує на відсутність того, що виражено іменником без цього суфікса.

Слово *needless* складається з іменника *need* та заперечного суфікса *-less*. Українською відтворено за допомогою заперечної частки *нічого*. І саме цим переклад є близьким до оригіналу і легко сприймається україномовним читачем.

В усьому творі Джона Фаулза було виокремлено 141 речення (з заперечними префіксами, зокрема *un-*, *in-*, *dis-*, *im-* та ін., і лише 28 речень з заперечним суфіксом *-less*, що підтверджує точку зору лінгвістів, що при наявності афіксів більшу частину становлять префікси.

Грамаічний рівень представлений афіксацією, заперечними займенниками, прислівниками, заперечними конструкціями та ін. цей рівень є одним з найлегших мовних рівнів в плані перекладу українською мовою .

Аналіз показав, що найпоширенішим засобом вираження заперечення є

заперечна частка *not*, яка при відтворенні українською мовою відповідає заперечній частці *не*. При перекладі на цьому рівні майже не виникає труднощів, бо існує граматичні відповідники українською мовою.

2.5. Особливості перекладу англійських заперечних конструкцій українською мовою: синтаксичний рівень

На синтаксичному рівні заперечення може виражатися за допомогою інтонації, риторичних запитань, емпатичних конструкцій.

Приклад риторичного запитання, яке немає формальних засобів заперечення, але має заперечне значення наведений у таблиці.

Оригінал	переклад
- 'Of whom, dear boy?'	— Кого, друже?
-'Braque?'	— Брака.
It was a mistake. David held his breath.	Це була таки помилка. Девід затамував подих.

У данному випадку, заперечення не виражено формально-грамматичними засобами, а представлено імпліцитно, у вигляді риторичного запитання “*Of whom, dear boy? Braque?*”. Тобто заперечення ідентифікується мовцем на комунікативному рівні. Лінгвістичним засобом вираження заперечення є специфічна інтонація.

Українською перекладено це речення риторичними запитаннями, як і в оригіналі, що підсилило емоційну забарвленість висловлювання. Таким чином перекладач передав заперечення імпліцитно, не вдаючись до інших граматичних або лексичних засобів вираження заперечення.

— *Кого, друже?*

— *Шлюбу.*

Обидва речення виражають незгоду з світосприйняттям головного героя. Але, щоб вплинути на почуття читачів, автор та перекладачі обрали форму риторичного

питання, для вираження заперечення та незгоди, що допомагає визначити крайній рівень незгоди .

Таких випадків вираження заперечень риторичними запитаннями в творі майже не було. Тобто автор не ставив собі завдання вплинути на емоційний бік сприйняття читачів.

При перекладі риторичні питання зазвичай не викликають труднощів. Перекладачі намагаються не відходити від оригіналу і перекладати такі речення риторичними питаннями, щоб не нейтралізувати емоційне ставлення автора висловлювання, і тим самим не змінювати зміст .

Це речення є прикладом емфазі:

Оригінал	переклад
There was no sign of a dog, no barking.	Тихо, ніякого собаки

No перед іменниками є найбільш розповсюдженим випадком емфазі, вона також може виражатися за допомогою інверсії, або підсилюючого дієслова *do*, але такі випадки зустрічаються не часто.

Особливість емфатичних конструкцій полягає у тому, що незважаючи на те, що дієслово-присудок виступає у стверджувальній формі, усе речення є заперечним.

Зазвичай, при перекладі таких конструкцій використовується слово *ніякий*, саме цей переклад є точним відповідником до оригіналу. Слово *bark* має такі значення :

1) *the loud abrupt usually harsh or gruff cry of a dog or any of certain other animals*

2) *a similar sound, such as one made by a person, gun, etc*

3) *(of a dog or any of certain other animals) to make its typical loud abrupt cry*

4) *(of a person, gun, etc.) to make a similar loud harsh sound*

5) *to say or shout in a brusque, peremptory, or angry tone he barked an order*

б) *informal to advertise (a show, merchandise, etc.) by loudly addressing passers-by* [43].

В українській мові *тихо* тлумачиться як:

- 1) *без розмов, спієу*
- 2) *мовчки.*

Жодне тлумачення слова *тихо* не співпадає з тлумачення слова *bark*. Тобто, перекладач проаналізував речення і вирішив вдатися до антонімічного перекладу. Але слово *тихо* означає, що не було чути ніякого шуму, що на вулиці неможливе, тим паче у лісі, де співають птахи і чути шум вітру. Таким чином, переклад *тихо* не є адекватним. Іншу частину речення *was no sign of a dog*, переклали як *ніякого собаки*.

В англійському варіанті заперечення представлено заперечною часткою *no* перед іменником *sign*, а в українському перекладі – заперечним займенником *ніякої*. По-друге, в оригіналі маємо лише одне заперечення *no*, а в перекладі також одне.

Отже, при перекладі на синтаксичному рівні перед перекладачем можуть ставати суперечливі питання відносно того, яким чином відтворювати заперечення у вигляді риторичних запитань та емпатичних конструкцій. Інколи виникають труднощі і перекладач повинен вдатися до різних граматичних трансформацій, що може відбиватися на змісті або формі.

При перекладі англійських заперечних конструкцій на синтаксичному рівні українською мовою відтворио 82% .

2.6. Особливості перекладу англійських заперечних конструкцій українською мовою: стилістичний рівень

На стилістичному рівні заперечення може мати вигляд мейозиса або літоти. Ми зупинимось на аналізі мейозису, тому що він переважає у творі, який ми аналізували.

Оригінал	переклад
It was not quite a case of a young unknown visiting an old master.	Отже, до старого майстра послали не когось молодого і зовсім йому не відомого.

Особливістю цього прикладу є подвійне заперечення *was not unknown* у тексті оригіналу, що є не властивим англійській мові. Автор міг уникнути заперечення, але він вдався до подвійного заперечення свідомо.

У перекладі подвійне заперечення *was not unknown* було відтворено подвійним запереченням *зовсім не відомого*. Заперечна частка *not* була перекладена українською мовою також заперечною часткою *не*. Перекладач вирішив не застосовувати антонімічний переклад, а зберегти у українському перекладі іронію та емоційну стриманість, яка була закладена в оригіналі. Автор-перекладачі у своєму перекладі, не наголошують на відомості та освідченості молодого героя, а говорять про це через подвійне заперечення, що вказує на м'яку іронію та стриманість. Але в даному прикладі зберегти форму було дуже важливо, бо вона впливає на ставлення читачів до головного героя. Тому, навіть не дивлячись на дещо немилозвучне поєднання заперечної частки *не* та заперечного префікса *не*, перекладач вирішив зберегти мейозис.

Отже, на нашу думку, україномовний переклад відтворює це речення з множинним запереченням саме для того, щоб читач більш вдумливо осмислив це речення та вкладений в нього зміст.

На цьому рівні дуже часто виникають труднощі при перекладі. З одного боку, подвійне заперечення не властиве англійській мові, а, отже, якщо автор все ж

таки вдався до нього, то необхідно спробувати зберегти форму не нехтуючи змістом. А з другого боку, важливо щоб читач отримав якомога більше інформативності з прочитаного, а мейози часто ускладнює сприйняття.

При аналізі повісті Джона Фаулза “Вежа з чорного дерева” було відібрано лише 6 речень з повдйним запереченням, тобто мейозису, що говорить про рідкість його вживання.

ВИСНОВКИ

При комплексному аналізі основних засобів вираження заперечення в англійській мові були зроблені висновки та виокремлені особливості їх перекладу українською мовою на матеріалі повісті Джона Фаулза “Вежа з чорного дерева” та її українського перекладу.

Заперечення бувають різних видів і можуть проявлятися на будь-якому мовному рівні (лексичному, граматичному, синтаксичному та стилістичному) залежно від виду. На лексичному рівні заперечення може проявлятися у вигляді слів, які не мають формально-граматичних ознак заперечення, але має негативне значення. Такі слова найчастіше перекладаються українською мовою за допомогою антонімічного перекладу, що призводить до того, що заперечення в оригіналі, яке було виражено на лексичному рівні в перекладі буде відтворюватися на граматичному рівні, зокрема заперечного префікса не або заперечної частки не. На лексичному рівні перекладачі досить часто використовують різні граматичні трансформації. Це можна пояснити тим, що англійська та українська мови відносяться до різних граматичних груп. Тому, інколи слова, які мають імпліцитне заперечне значення в оригіналі не мають лексичного заперечного відповідника українською мовою. В таких випадках перекладач змушений нехтувати формою. Але існують слова заперечне значення яких співпадає в англійській та українській мовах. Особливість імпліцитного заперечення полягає в асиметрії плану змісту та плану вираження. Тому перед перекладачем постає питання, що є найважливішим, відтворити форму чи зміст при перекладі, у кожному окремому випадку. Інколи перекладачі застосовують метод компонентного аналізу для того, щоб вичленити в

слові сему заперечення перш ніж перекладати.

Аналіз повісті Джона Фаулза «Вежа з чорного дерева» показав, що лексичне заперечення є досить нечастотним явищем, але при перекладі на цьому мовному рівні, перекладач повинен бути особливо обережним, щоб не зробити помилку. Граматичний рівень представлений афіксацією, заперечними займенниками, прислівниками, заперечними конструкціями та ін. Цей рівень є одним з найлегших мовних рівнів в плані перекладу українською мовою. Аналіз показав, що найпоширенішим засобом вираження заперечення є заперечна частка *not*, яка при відтворенні українською мовою відповідає заперечній частці *не*. Було виявлено 458 речень з заперечною часткою в оригіналі, з яких українською було відтворено 87 %. Афіксація, яка представлена префіксацією та суфіксацією є ще одним з граматичних засобів вираження заперечення, більшу частину якої становлять заперечні префікси. Найбільшою кількістю похідних слів у тексті був представлений префікс *in-* – 43 % (від суми усіх заперечних префіксів), 22 % – префікс *in-*, 16 % – префікс *dis-*, 11 % – префікс *im-*, 8 % – префікс *non-*, 3 % – префікс *de-*, 2% – префікс *mis-*. А з префіксами *ab-/a-* було знайдено лише два слова (*abnormal*, *amoral*). Більшість префіксів при перекладі українською мовою приймає вигляд заперечного префікса *не*, рідше *без*. Заперечних суфіксів в англійській мові лише два: *-less* та *-free*. Суфікс *-less* завжди відповідає українському префіксу *не* або *без* і не викликає труднощів при перекладі. Речень з цим заперечним суфіксом в досліджуваному творі було знайдено лише 28. Речень з суфіксом *-free* не було виявлено.

Емфазі та риторичні питання, які супроводжуються специфічною інтонацією є засобами вираження на синтаксичному рівні. Усі ці засоби слугують для того, щоб

досягнути більшої емоційності. При перекладі перекладачі намагаються максимально відтворити форму та зберегти зміст. При аналізі виявили, що у більшості випадків перекладачі намагаються зберегти таку саму форму заперечення на цьому рівні, що була в оригіналі.

На стилістичному рівні, мейозис є одним з основних засобів вираження заперечення. Особливістю є те, що мейозис – це троп мови, який в англійській мові виражається за допомогою подвійного заперечення, що є проти граматичної норми англійської мови. Найпоширенішою формою мейозису в англійській мові є подвійне заперечення *not un-*. А це означає, що при перекладі особливо важливо відтворити форму. Але при цьому максимально відтворити зміст, що є досить важко. Тому, в таких випадках, перекладачі вдаються до антонімічного перекладу, що допомагає швидше зрозуміти контекст. І тим самим досягається мелодійність звучання. Лише в окремих випадках, перекладачам вдається зберегти стримане або обережне ставлення до сказаного. В творі Джона Фаулза було знайдено лише шість речень із вживанням мейозису, що говорить про складність цього прийому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Алігусейнова Ф.Ш. Типологія заперечення у українській та англійській мовах: дис. канд. філ. наук. Миколаїв, 2017. 153 с.
2. Ахманова О. С. Словник лінгвістичних термінів. К., 1969. 607 с.
3. Бархударов Л.С. Мова та переклад. (Питання загальної та приватної теорії перекладу). Вінниця.1975, 238 с.
4. Баткін Л. Іноземна література. К. 2012. № 1. с. 268 - 271.
5. Барчук В. Граматична темпоральність. Монографія. Івано-Франківськ, 2011. 416 с.
6. Безсмертна Ірина Михайлівна [Електр.ресурс]. – Спосіб доступу: URL: <http://www.flip.kz/descript?cat=people&id=6278&subsection=142>
7. Берман І.М. "Грамматика англійської мови". К: "Вища школа", 1994 183 с.
8. Біографічний нарис Чугунов Костянтин Олексійович [Електр.ресурс]. – Спосіб доступу: URL: <http://www.proza.ru/2003/03/28-123>
9. Бондаренко В.М., Недобуга А. Імплицитні засоби вираження заперечення в англійській мові. Вісник Українсько-туркменського культурно-освітнього центру, 2021. С.98-101.
10. Боргер Я. В. Комплексний аналіз мовних актів негативної реакції (на матеріалі сучасних драматичних творів): Дис. канд. філол. наук: 10.02.01. Х., 2004. 173 с.
11. Бродський І. Н. "Про природу негативного судження". Питання логіки. № 263. Вип. 14. Луганськ., 1959. с. 37 – 50.
12. Бродський І.М. "Негативні висловлювання". Запитання логіки. ЛДУ, 1973. 104 с.
13. Васильєв Є.М, Назарець В.М., Пелех Ю.В. Зарубіжна література. Тернопіль: навчальна книга. Богдан, 2004. 352 с.
14. Вежа з чорного дерева. Д. Фаулз. Переклад з англ. В.Ружицький, Д. Стельмах. К., 1986.

15. Верба Г.В., Верба Л.Т. Довідник з граматики англійської мови. К.: Освіта, 1995. 320 с.
16. Гайденко П.П. Історія новоєвропейської філософії у зв'язку з наукою Діалектика Гегеля. Всемогутність заперечення. К. 2009. 376 с.
17. Гетьманова А. Д. Заперечення у системах формальної логіки. К: Вища школа, 1972. 139 с.
18. Гегель Г.В. Феномен духу.К.: Основи, 2004. 548 с.
19. Демитренко, П.В. Збірник статей: мовний акт відмови. К.: Наука, 1993. 206 з.
20. Джон Фаулз «Вежа з чорного дерева». Переклад з англійської: Віктор Ружицький і Дмитро Стельмах. Київ: Дніпро, 1986, 276 с.
21. Джон Роберт Фаулз [Електр.ресурс]. – Спосіб доступу: URL: <http://lib.rus.ec/a/3248>
22. Дослідження з синтаксису та стилістики романо-німецьких мов: збірник наукових праць. Ред.: Ст М. Аренштейн та ін; Донецьк, 1996. 94 с.
23. Єрема, А.В. Національна специфіка вираження заборони та відмови у російській та англійській мовах. Мова та культура. Матеріали регіональної науково-методичної конференції. К: Вища школа, 1996 . 94 с.
24. Журавель Т.В., Хайдарі Н.І. Поняття перекладацьких трансформацій та проблема їх класифікації. [Електр.ресурс]. <https://er.nau.edu.ua>
25. Калашник Ю.В. Засоби вираження англійських заперечень на лексичному рівні. [Електр.ресурс]. ssuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/26168/1/Kalashnyk%20.pdf;jsessionid=D10BDD84EB4662DD6859DDBAB713F89F
26. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. Вінниця, Нова книга, 2002. 564 с.

27. Карабан В.І., Борисова О.В., Колодій Б.М., Кузьміна К.А. Попередження інтерференції мови оригіналу в перекладі. Вінниця, 2003.
28. Карабан В.І., Мейс Дж. Переклад з української мови на англійську мову. Вінниця: НОВА КНИГА, 2003. 608 с.
29. Коптілов В.В. Теорія і практика перекладу: Навч. посіб. Київ: Юніверс, 2003. \ 280 с.
30. Карабан В.І., Мейс Дж. Переклад з української мови на англійську мову. Навч. посібник довідник для студентів вищих закладів освіти. Вінниця: Нова книга, 2003. 608 с.
31. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад): Підручник. Вінниця: Нова книга, 2000. 448 с.
32. Мірам Г.Е., Дайнеко В.В., Тарануха Л.А., Грищенко М.В., Гон О.М. Основи перекладу. Курс лекцій з теорії та практики перекладу для факультетів та інститутів міжнародних відносин. Редактор англ. тексту Н. Брешко. К.: Ельга, Ніка-Центр, 2003. 240 с.
33. Отрицание в структуре простого предложения и при его распространении [Електр.ресурс]. – Спосіб доступу: URL: <http://rusgram.narod.ru/2641-2660.html>
34. Падучева Е.В. Understatement и смещенное отрицание. Труды международной конференции. Cambridge, 31 March – 2 April 2007, 127 с.
35. Тлумачний словник АБВУД Lingvo 12 [Елект. версія]
36. Фаулз, великий и могучий [Електр.ресурс]. – Спосіб доступу: URL: <http://1001.vdv.ru/arc/knigoboz/?page=39>
37. Швачко С.О., Наливайко І.І., Стилiстичні засоби обмовлення негодії на матеріалі англomовного художнього дискурсу. *Філологічні трактати*. Том 6, № 1. 2014. С. 145-148.
38. Шпак В. К. Основи перекладу. Граматичні та лексичні аспекти. Навчальний посібник. Київ : «Знання», 2007. 310 с.

39. Adam Lee Potter “Fair or Fowles”. The Observer. October 2003. c.16-25
40. Biography of John Fowles [Електр.ресурс]. – Спосіб доступу: URL: <http://fowlesbooks.com/biography.htm> .
41. Felicia Burdescu English. 20th Century British Literature Lectures. University of Craiova Faculty of Letters. 2004. 123 c.
42. John Fowles “The art of fiction.”The Paris Review. Interviewed by James R. Baker. Summer 1989, Issue 111. 56 c.
43. John Fowles [Електр.ресурс]. – Спосіб доступу: URL: <http://www.peoples.ru/art/literature/prose/roman/fowles>
44. John Fowles [Електр.ресурс]. – Спосіб доступу: URL: http://en.wikipedia.org/wiki/John_Fowles Graham Kenneth. The Wind in the Willows. Progress, 1976. 360 p.
45. Longman Dictionary Of Contemporary English,1982. p. 948.
46. Laurence R. Horn, “A Natural History of Negation. NY: New Book, 1989. 267p.
47. Lodge David. How Far Can You Go? Penguin Books Ltd, 1981. 256 p.
48. Klima, E.S. Negation in English. In J.A. Fodor & J.J. Katz (Eds.), The structure of language. New Jersey: Prentice-Hall, 1964. 432 p.
49. Molina L., Albir A.H. Translation techniques revisited: a dynamic and functionalist approach. Meta. XLVII. 4. –2002. p. 498-509.
50. Neuberg A. Text and Translation. Verlag Enzyklopaedie . Leipzig:, 1985. 168 c.
51. Nida E. Towards a Science of Translating, 1964.
52. Pollheide Jens “Postmodernist Narrative Strategies in the Novels of John Fowles“. Dissertationsarbeit zur Erlangung des Grades eines Dr. phil. Bielefeld. Juni 2003. 175 p.
53. Raffaella Zanuttini, Hector Campos, Elena Herburger, Paul Portner “Crosslinguistic research in syntax and semantics negation, tense, and clausal architecture”. Georgetown university press, Washington, D.C. 2007. c. 45-52 .

54. The Oxford Dictionary and Thesaurus. Ed. by Sara Tulloch. Oxford University Press. Oxford, 1996. 1920 c.
55. Wright G. H. von 1953–59, «On the Logic of Negation», *Commentationes Physico-Mathematicae* 22.